

1884. חמדת ימים אותו קראת: השבת נקראה בתורה 'חמדת ימים': א. ממה שנאמר "ויכל ה' ביום השביעי" - שהוא מלשון כלתה נפשי כמו שנאמר אצל דוד המלך: ותכל דוד, שנשתוקק הקב"ה לברוא עולמו, שנאמר: 'ויכולו השמים' שאין ויכולו אלא לשון תאוה (רשב"א ה"א; במדב"ר י"א). ב. שהיום השביעי התקדש להיות חמדת ימים, ומה שכתוב: 'אותו קראת' - נאמר על זכר למעשה בראשית (בית יוסף או"ח רפ"א בשם שיבולי הלקט).

436. כפיות טובה: הנביא ישעיה מוכיח את ישראל ואומר: ידע שור קונוה וחמור אבוס בעליו, ישראל לא ידע עמי לא התבונן, כלומר ישראל לא מתבונן בדרכי השור והחמור ללמוד מהם מדה טובה של הכרת הטוב שהם מכירים בבעליהם ומשרתים אותם. אמרו חז"ל: בור ששתית ממנו מים, אל תזרוק בו אבן. הקב"ה הקפיד על כפיות טובה כלפי אדם, כפי שהקפיד על כפיות טובה שלו (ילקוט מעם לועז, דברים ג). קיימת הרגשה טבעית להכיר בבעלים שמנהיגו ומכלכלנו, ודרישות התורה לאמונה והכרת ה' כבורא ומנהיג את עולמו (חכמת המצפון יב, כי תשא).

1882. טעה ואמר 'ותן טל ומטר' לפני ז' חשוון: חז"ל אמרו שזמן שאלת 'טל ומטר' הוא מז' חשוון כדי שישפיק אחרון עולי הרגלים להגיע לנהר פרת (משנה תענית א, ג). אדם שטעה ושאל גשמים כבר אחרי החג לפני ז' בחשוון, אינו צריך לחזור: א. בזמן הזה אין בית המקדש. ב. יש שכתבו שבא"י נוהגים לשאול מיד במוצאי יום טוב. ג. זוהי עונת הגשמים ואין הגשמים סימן קללה. ואם ירצה יכול לחזור בתנאי של נדבה (יב"א או"ח ה"טו).

1879. תפילה העמידה לחולה: חולה שאינו יכול להתפלל בעמידה, ואף אינו יכול לשבת יכול להתפלל בשכיבה ובתנאי שיכול לכוון דעתו, ואם אינו יכול לכוין דעתו, יכול להרהר את התפילה בליבו, ואין צריך לחזור ולהתפלל אפילו אם הבריא מאחר שאנוס הוא (שו"ע או"ח צ"ד, נ; משנ"ב צ"ד, כא).

1886. ש"ץ שאינו יכול לעמוד על רגליו: אין מומים פוסלים בש"ץ אלא בכהנים בעבודתם במקדש בלבד, ואדרבה: 'לב נשבר ונדכה אלהים לא תבזה', ולכן ש"ץ שאינו יכול לעמוד כשר, יש שהחמירו בזה לכתחילה, אם יש ש"ץ הגון וראוי (משנ"ב נג"ג), והציבור רשאי למחול על כבודם (כה"ח תרצ"ה).

1888. ברכה על חמוציות: חמוציות גדלות על שיחים נמוכים מאד, שקרובים לקרקע. השיחים האלו נפוצים בעיקר באיזורים קרירים וביצייתיים כמו צפון אמריקה. החמוציות עצמן הן פירות קטנים, אדומים וחמוצים, והן נקטפות בצורה ייחודית שבה מציפים את השדה במים כדי לגרום לפירות לצוף ואז אוספים אותן. לדעת הרבה פוסקים יש לברך עליהן 'העץ', משום שהצמח רב שנתי ומחזיק שנים רבות, בעל גזע קבוע ומניב פירות מדי שנה ופירותיו חשובים ונאכלים (ישא יוסף ב"נ, בשם הגרי"א). ויש אומרים שברכתם 'האדמה' כיוון שהן גדלות על שיח נמוך מג' טפחים (ותן ברכה בשם הגרי"ז). לפענ"ד, יש לברך על חמוציות 'בורא פרי העץ' משום שהוא צמח רב שנתי ועוד (הרב הלוי).

1877. ספל הפלא בשבת: ספל הפלא הוא כוס שמגיבה לחוס: כאשר מוזגים לתוכה מים רותחים, הצבע הכהה שעליה נעלם וחושף תמונה. דנו הפוסקים האם יש בזה משום צובע או כותב: הרבה פוסקים אוסרים או ממליצים להחמיר לאדם בריא מדין צובע ואינם משווים זאת למשקפיים המתכהות בשמש אם צורת התמונה איננה נראית קודם לכן, כיון שכוס זו נעשית במיוחד לצורך התמונה, ואילו היציאה חוץ לבית היא גרמא רחוקה יותר (שש"כ מ"ב). יש מתירים, משום שאין כוונתו לצביעה והפעולה נעשית מתגובה כימית ולא ממעשה ישיר, כדין משקפיים המתכהים בשמש, אין דמיון למלאכת הצביעה במשכן והתמונה לא מתקיימת לאורך זמן (תודיעני חיים ב"ה). לפענ"ד, יש להקל משום שהוא גרמא (הרב הלוי).

1889. קריאת שם לילד: אמרו חז"ל: 'שמא קא גרים' (ברכות ז"ב), כלומר, השם גורם, שמו של אדם נותן נטייה למדה שרמוזה בו (עת ללדת ח"ס, בשם המגיד מיישרים). יעקב שינה את שמו של בן-אוני לבנימין, משום שלא רצה שיקרא בנו בשם שמשמעו צער ולכן שינה שמו לטובה (רמב"ן בראשית לה, יח). הקב"ה מזמן את השם הראוי לפיו של אביו, שהשם יורה על האדם מה טיבו (בשם האריז"ל). יש ענין לקרוא שם ילדיו על שם אבותיו, שבזה מעמיד זכרון לאבותיו ויש במנהג זה משום מצות כיבוד אב ואם (אגור"מ או"ח ד"סו). נהגו לקרוא על שם צדיק או צדקת שנפטרו (שמא גרים א"ד).

1890. קריאת שם שלילי או משונה: אין איסור הלכתי מפורש בקריאת שם כלשהו לילד, אך ההמלצה היא שיהיה שם עם משמעות חיובית, שאינו מגוחך או פוגעני שעלול לפתח בילד קשיים חברתיים, ושאינו שם של אדם רשע או דמות שלילית, אא"כ עשה תשובה (יומא לה"ב). יש שאמרו שאין לקרוא בשמות של אנשים שבתורה שהיו לפני אברהם אבינו (מב"ט א"רעו), ואין נזהרים בזה (ברכ"י י"ד רסה"ו).

1891. קריאת שם על שם אנשים חיים: מנהג האשכנזים שלא לקרוא על שם מי שהוא עדיין בחיים (ספר חסידים תס). מנהג הספרדים לקרוא גם על שם אנשים חיים כגון על שם הסבא, אבל לא בשם אביו של התינוק (אוצר הברית ו, ד).

הלכה בהרחבה: לא הזכיר 'ותן טל ומטר'

הלכה היא, שאם לא אמר ותן טל ומטר צריך לחזור, יש שתי תחנות מרכזיות שיוכל לתקן את עצמו: א. בברכת השנים ב. בשמע קולנו. ישנה מחל' משולשת בראשונים באפשרות לתקן בין שתי ברכות: א. ר' יונה בברכות כ. אומר שאם סיים את הברכה אינו יכול לתקן ויתכן שזאת גם שיטת הרמב"ם. ב. ר' אלחנן בתוס' ברכות ל,ב שאומר שכל דבר אפשר לתקן בין שתי הברכות גם מה שלא מחוייב בחזרה. ג. דעה שלישית שהיא אמצעית: ראב"ה ברא"ש פ"ק דתענית שדבר שאי אמירתו מעכבת, יכול לתקן בין שתי הברכות, ואם לא מחוייב בחזרה אין מתקנים.

באשר לטעות בברכת השנים: עד אמירת בא"ה יאמר 'ותן טל ומטר' ויתקן. ואם אמר בא"ה, לענ"ד יסיים את הברכה ויאמר: 'מברך השנים' כי לא שייך לומר למדני חוקך בברכת הפרנסה, ולאחר חתימת הברכה יאמר 'ותן טל ומטר' ובשמע קולנו יזכיר שוב. אם אמר את המילה תקע - יתקן רק בברכת שמע קולנו.

בשמע קולנו אם אמר בא"ה מבלי לתקן יאמר למדני חוקך ויתקן, ואם אמר בא"ה שומע תפילה ולא פתח ברצה יתקן בין שתי הברכות. ואם כבר אמר רצה, חוזר לברכת השנים.

כל עוד לא אמר את היהיו לרצון האחרון חוזר לברכת השנים, ואם אמר יהיו לרצון האחרון חוזר לתחילת התפילה, ולדעת הריטב"א אם לא פסע לאחוריו אינו אומר ה' שפתי תפתח, ואם פסע צריך לחזור מהתחלה ולומר ה' שפתי תפתח.

פרשת נח: הקב"ה משתמש בכלתי הגיוני לטובת בני האדם

אחרי כמה חודשים של מבול, רצה נח לדעת מה מצב המים מחוץ לתיבה, והוא שילח את העורב, לראות האם קלו המים. במדרש נאמר שהעורב שאל למה דווקא הוא נשלח למשימה זו, ונח ענה לו שאין לבריות צורך בעורב. מאידך גיסא, הקב"ה התערב לטובת העורב, ואמר שיבוא יום ויזדקקו לעורב. עתיד לבוא צדיק - אליהו הנביא - ולגזור יבושת מים על הארץ, והעורבים יכלכלו אותו.

נשאלת השאלה: מדוע אליהו היה צריך לקבל את מזונו על ידי העורב, שהוא עוף טמא? התשובה היא שהעורב הוא סמל לאכזריות האב על הבנים, שכן לאחר שהנקבה דוגרת על הביצים ויוצאים אפרוחים לבנים, האב מתנכר להם ומתאכזר אליהם. לכן הקב"ה שלח לאליהו הנביא, שנהג בקפדנות רבה וגזר רעב ומוות על עם ישראל בגלל החוטאים, דווקא את העורב, שהוא בעל החיים האכזרי ביותר, והוא הביא לאליהו את מזונותיו, כדי להמחיש לו את האבסורד בגישה הקפדנית שלו. הגמרא בסוף מסכת סנהדרין (ק"ג,א-ב) מספרת שרבי יוסי דרש פעם שאליהו קפדן הוא, ובעקבות זאת אליהו הנביא שהיה רגיל להתגלות אליו, נמנע מלהתגלות אליו שלושה ימים רצופים. אחרי שלושה ימים חזר אליו אליהו, ורבי יוסי שאל אותו מפני מה לא בא שלושה ימים. אמר לו אליהו: קפדן קראת לי! אמר לו רבי יוסי: דברך מוכיחים שאתה אכן מקפיד! לפיכך הקב"ה לקח את אליהו לגבולות האבסורד, וקבע שדווקא בעל החיים האכזרי ביותר - הוא יהיה זה שיביא לו את מזונותיו.

דוגמה נוספת להנהגה זו אנו מוצאים בסיפור הנחש שקראנו בשבוע שעבר. הקב"ה אמר לנחש שהוא לא רוצה לראות אותו, ונתן לו את מזונו שיהיה זמין לו בכל מקום, משום שביקש לזעזע ולנער אותו. כך גם העורב - הקב"ה אמר לנח שגם בעורב יש צורך, שכן הקדוש ברוך הוא עתיד להשתמש בו כדי להוכיח את אליהו, ולכן העורבים הביאו לאליהו את כלכלתו.